

УДК:
324(497.11)“2012”:32(497.115)

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIV) XI, vol=33
Бр. 3 / 2012.
стр. 1-29.

Урош В. Шуваковић

*Филозофски факултет, Универзитет у Приштини
привремено у Косовској Митровици*

ИЗБОРИ У СРБИЈИ 2012. И СТАВОВИ О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ*

Сажетак

У раду се даје резултат анализе програмско-политичких ставова највећих партија – учесница парламентарних и председничких избора маја 2012. у вези са решавањем проблема на Косову и Метохији. Примењеном методом анализе садржаја најновијих основних програмских и изборних-програмских докумената ових партија и, по изузетку, изјава њихових лидера и председничких кандидата, дошло се до закључка о еволуцији у погледу партијских ставова у вези са Косовом и Метохијом. Сем тога, иако је највише партија и председничких кандидата настојало да проблеми на Косову и Метохији не буде централна тема њихове политичке кампање, истраживањем је утврђено да је управо однос према решавању проблема на Косову и Метохији и перцепција тог односа у бирачком телу Србије, била један од значајних фактора који је определио победника овогодишњих председничких и парламентарних избора у Србији.

Кључне речи: председнички и парламентарни избори, Србија 2012, ставови политичких партија, Косово и Метохија, идеја о „подели Косова“.

* Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

РЕКАПИТУЛАЦИЈА СТАВОВА ПОЛИТИЧКИХ ПАРТИЈА У СРБИЈИ О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ 1990-2010.

Тзв. „косовско питање“ је поново политички отворено демонстрацијама у градовима јужне српске покрајине марта 1981. године, на које је тадашње Председништво СФРЈ одговорило увођењем ванредног стања, које није спречило сепаратистичко деловање алабанских екстремиста. „Демонстрације у Покрајини праћене су саботажама у појединим предузећима, бацањем летака, мерама за претварање Косова у етнички чисту покрајину. Шовинисти су се користили свакојаким методама и претњама за тотално истребљење Срба и Црногораца. Скрнављали су споменике културе, православна гробља, палили куће, убијали људе, насилно заузимали туђу земљу, ограничавали слободу кретања. Последица тога био је масовни одлазак српских породица из ове Покрајине⁽¹⁾. Зверски напад на Ђорђа Мартиновића, маја 1985. и покушај његовог прикривања од стране тадашњег савезног полицијског врха, као и мучко убиство војника у парафинској касарни које је извршио Азиз Кељменди септембра 1987. постали су метафоре за злочине албанских сепаратиста и насиље над Србима. При чему не треба сметнути с ума чињеницу да то етничко, политичко насиље над Србима и неалбанцима на Космету датира још од 1912. и раније.⁽²⁾

Читава плурализација српског друштва одвија се у знаку сучавања са проблемима на Косову и Метохији. Стога, можда и не треба да чуде разни предлози радикалних концепција његовог решавања, који су на почетку долазили углавном од стране антикомунистички, десничарски оријентисаних новоформираних партија и то у периоду напуштања монолитности, плурализације српског друштва и претварања грађана у активне политичке субјекте⁽³⁾, који започиње са VIII седницом ЦК СКС одржаном септембра 1987. и

1) Јелена Гускова, *Историја југословенске кризе (1990-2000)*, књ. 1, ИГАМ, Београд, 2003, стр. 44.

2) Урош Шуваковић, „Век сепаратистичког насиља косовских Албанаца над Србима и другим грађанима неалбанске националности (1912-2012)“, *Политичко насиље* (ур. и прир. Драги Маликовић, Урош Шуваковић, Обрад Стевановић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2011, стр. 143-166

3) Урош Шуваковић, „VIII седница Централног комитета Савеза комуниста Србије и израстање грађана Србије у активне субјекте политичког процеса“, *Осма седница ЦК СКС – 20 година после* (прир. и ур. Урош Шуваковић), „Смисао“, „Слобода“, Београд, 2009, стр. 268-269

окончава се ванредним парламентарним и председничким изборима у Србији 1992. године. Овај период називамо првим или *конституишућим периодом* у односу на партијске ставове у вези са Косметом. Тада су Косово и Метохија, између осталог и због уставних промена у Србији, главна политичка тема у вези са којом се изјашњавају у својим програмско-политичким актима и тадашња власт, оличена у Савезу комуниста Србије⁴⁾, односно нешто касније Социјалистичкој партији Србије (СПС) као његовом политичком и правном следбенику и тадашња опозиција. Разлика у предлозима које они нуде је дијаметрална: док се СПС залаже за начело грађанске равноправности, гарантовање свих национално-мањинских права на највишим светским стандардима и очување територијалне аутономије АП Војводине и АП Косово и Метохија у саставу Србије, укључујући и уношење у сам Устав Републике Србије дефиниције Србије по којој је она „демократска држава свих грађана који у њој живе“ (чл. 1.)⁵⁾, опозиционе партије, листом десничарске и антикомунистичке, залажу се као минимум за дефинисање Србије у складу са начелом националног (српског) суверенитета, за укидање територијалних аутономија (ДС⁶⁾, ДСС⁷⁾, СПО, СРС) што Печујлић и Вл. Милић увиђају као „до сада непознату опцију“⁸⁾, а неке од њих траже и „да се успостави бројчани однос Срба и Шиптара какав је био последњег дана слободе, 6. априла 1941. године“⁹⁾, што није значило ништа друго него позивање на етнички мотивисан злочин. У радикализму мера које би, према њиховим програмским ставовима, требало предузети на Косову и Метохији није тада много заостајала ни Српска радикална странка (СРС)¹⁰⁾.

- 4) Види: Централни комитет Савеза комуниста Србије, *Савез комуниста Србије за мир, слободу, равноправност, демократију и просперитет Косова*, ЦК СКС, Београд, 15. фебруар 1990. Важно је напоменути да је овај документ штампан двојезично – на српском и албанском језику.
- 5) „Устав Републике Србије“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 1 од 28. септембра 1990.
- 6) Коста Николић, Бојан Б. Димитријевић, Срђан Цветковић, Слободан Гавриловић (прир.), *Историја Демократске странке 1989-2009: документи*, Службени гласник, Институт за савремену историју, Београд, 2009, стр. 56
- 7) *Програм и Статут Демократске странке Србије*, Демократска странка Србије, Београд, 2003.
- 8) Мирослав Печујлић, Владимир Милић, *Политичке странке у Југославији*, Стручна књига, Београд, 1990, стр. 470
- 9) „Програм СПО“, *Српска реч*, 1. јун 1990, стр. 36-37 [забрањен број]
- 10) Види: *Програмска платформа Српске радикалне странке*, Централна отаџбинска управа СРС, Београд, 1991.

Други период, који бисмо означили као период *партијске хибернације* у односу на ово питање, од краја 1992. све до средине 1997. Конципирањем решења проблема на Косову и Метохији бави се само СПС, док јој тада опозиционе партије у Србији препуштају тај „врћу кромпир“ и у својим програмским документима далеко више третирају „односе у Југославији и правце њиховог редефинисања, однос према Југославији као држави, право на самоопредељење југословенских народа и, у том контексту, захтев за признавање истог права и српском народу, итд.“⁽¹¹⁾ Тек са стварањем терористичке ОВК на Космету и, *defacto*, интернационализацијом проблема на Космету, опозиционе политичке партије у Србији се поново окрећу нуђењу одређених решења, уз покушај да се ово питање инструментализује против Слободана Милошевића и СПС, тако да ову фазу и називамо *инструментализујућом*. Та фаза траје од 1997. до петооктобарске смене власти 2000. У овом периоду долази и до промене њиховог става у погледу решавања косметских проблема: СПО је највише лутао, значајно мењајући своју позицију већ 1993. признајући мањинска права свим националним мањинама у земљи и одустајући од својих ранијих екстремно шовинистичких захтева у корист једне грађанске оријентације, али од кампање 1997. поново „покушава да се врати на позиције националистичке странке“⁽¹²⁾; СРС из Програма странке из 1996. избацују све у ранијем програмском документу побројане рестриктивне мере, према закључку Дијане Вукомановић, са којим нисмо сасвим сагласни, „и најблаже дискриминаторне одредбе“⁽¹³⁾

11) Урош Шуваковић, „Партије у Србији и Косово и Метохија 1990-2000“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009, стр. 79

12) Славиша Орловић, *Политичке партије и моћ*, Југословенско удружење за политичке науке, Чигоја-штампа, Београд, 2002, стр. 299

13) Дијана Вукомановић, „Србија као `(не)довршена држава` у програмима политичких странака“, *Србија – политички и институционали изазови* (ур. и прир. Момчило Суботић, Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 121. Наша несагласност у вези са закључцима цитиране ауторке је двојака: најпре, закључак (стр. 121) о томе да је Програм СРС из 1991. био заснован на „Hinaus! мерама“ и да се њиме СРС сврстала међу странке које „пропагирају стереотипни национал-шовинистички говор мржње својствен (нео)нацистичкој идеологији“ је, у најмању руку, исхитрен, није доказан и не узима у обзир друштвени контекст и барем једновековне историјске процесе на Космету, што је све важно за научно закључивање у друштвеним наукама. Ово, нарочито, када се не уочи чињеница да је у погледу својих шовинистичких захтева Програм СПО био знатно радикалнији (реустављање бројчаног односа Срба и Шиптара на дан 6. априла 1941!), а ипак није квалификован као „(нео)нацистички“; друго закључак Вукомановићеве да је СРС извршила „денацификацију свог Програма“ из 1996. не стоји из два разлога: а) он никада није ни био нацификован, то је просто прејака реч за један националистички, десничарски програм и, б) тврдња да је СРС изоставила и „најблаже дискриминаторне одредбе“ није тачна, пошто се остваривање

али „инсистира на укидању аутономних покрајина“¹⁴⁾, док ДС и ДСС, тек у оквиру Програма ДОС-а из 2000, више не само да не траже њихово укидање, већ се залажу за „афирмацију аутономије Војводине и Косова и Метохије“¹⁵⁾. То је свакако била последица „прихватања реалности“ која је на Космету успостављена након агресије 1999. и усвајања Резолуције 1244, чињенице да је Коалиција ДОС обухватала и партије изразито аутономашког става, али и политичке перцепције ставова западних влада. Важно је уочити да у периоду 1990-2000. у Србији не постоји ни једна партија, уз изузетак оних илегалних које делују на самом Космету, која се залаже за независност Косова и Метохије.¹⁶⁾ Такође треба уочити да је наметање америчког концепта „новог светског поретка“ у глобалним размерама у последњих две деценије „водило све већем притиску као осамостаљивању јужне српске аутономне покрајине“¹⁷⁾ У ДОС-овом „Програму за демократску Србију“ из 2000, се каже како ће Народна скупштина првог дана заседања, када они дођу на власт, донети декларацију, којом ће, поред осталог, „обавезати будућу Владу да одмах поднесе програм конкретних мера Савету безбедности УН-а којим би се омогућила доследна примена резолуције 1244 о Косову, очувао територијални интегритет и суверенитет Србије, гарантовала права на миран и сигуран живот свим становницима Косова и подстакла његова интеграција у нове демократске институције земље. Посебно ћемо инсистирати да се хитно реши питање отетих и убијених лица након доласка КФОР-а“¹⁸⁾. Све ово је остало мртво слово на папиру, а ни тринаест година после доласка КФОР-а није решено питање отетих и убијених Ср-

права националних мањина, за која се програмски залаже ова странка, условљава тиме да средства за њихову реализацију „не обезбеђује држава, већ би они сами, према својим могућностима, морали да приступе изградњи, оснивању и отварању поменутих институција“ (школа, универзитета, информативних кућа за националне мањине), чиме се суштински ово њихово право негира. Види „Програм Српске радикалне странке“, *Велика Србија*, Београд, бр. 401, јул 1997, специјално издање, стр. 21

14) „Програм Српске радикалне странке“, *Исто*, стр. 5

15) *Програм за демократску Србију*, Демократска опозиција Србије (ДОС), Београд, 2000. Доступно на: <http://www.vojvodina.com/prilozi/g17.html> [приступљено 8. августа 2012]

16) Урош Шуваковић, *Исто*, стр. 93-94

17) Урош Шуваковић, „Глобализација насиља: `нови светски поредак` и отимање косова и Метохије“, *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* (гл. и одг. ур. Драги Маликовић), књ. 4 „Социологија и друге друштвене науке“ (ур. Урош Шуваковић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2010, стр. 923

18) ДОС, *Исто*

ба за које је у овом Програму наведено како ће се инсистирати на његовом „хитности“ његовог решавања.

Петооктобарске промене довеле су до првог значајног прекомпоновања вишестраначке политичке сцене Србије после 1990. На свим изборима од тог датума па до данас, на којима је учествовао самостално, СПО Вука Драшковића није прелазило цензус, тако да је у овом периоду, од пет изборних циклуса, у два остајао ванпарламентарна странка, док је у парламент улазио само као део већих коалиција. Бирачи су казнили његово одбијање да учествује у Коалицији ДОС¹⁹⁾. Већ 2001. долази до распада ове коалиције практично на саставне делове, будући да се из ње издваја друга по снази странка ДСС, чији је председник Коштуница истовремено и шеф савезне државе. Убиство Зорана Ђинђића марта 2003. изродило је ванредним парламентарним изборима крајем те године. Непосредно пре њих, дотадашња НВО Г17+, иначе чланица Коалиције ДОС, прераста у политичку странку²⁰⁾. Након ванредних избора формира се прва влада Војислава Коштунице, састављена од кадрова ДСС, Нове Србије (НС) Веље Илића и Г17+, која је мањинска, али која у Народној скупштини има сигурног савезника – СПС. Крајем 2005. долази до формирања нове политичке странке, издвајањем фракције предвођене младим Ђинђићевим сарадником из ДС-а, Чедомиром Јовановићем који са групом чланова ове фракције, уз подршку неких маргиналних странака (ГСС, СДУ и сл.) и мондијалистички оријентисаних личности²¹⁾ оснива Либерално-демократску партију. Ову фазу називамо *постпетооктобарском*. У овом периоду, 2001-2007, политичке партије у Србији доносе своје прве постпетооктобарске страначке програмске до-

19) Апсурд је већи када се зна да је ДОС основан управо на иницијативу Вука Драшковића и СПО-а. Међутим, његово условљавање да он буде председнички кандидат, што је значило према свим проценама сигуран губитак председничких избора од стране ДОС-овог кандидата, стално истицање своје водеће улоге итд. довело је до разилажења ДОС-а и СПО-а, па је Драшковићева партија истакла на председничким изборима 2000. свог председничког кандидата Војислава Михајловића, унука Драже Михајловића и своју листу, која није прешла ни цензус.

20) Ово је најбољи доказ да свака организација, ма како да се самодекларише, уколико учествује у власти и бори се за њено освајање, у социолошком смислу јесте политичка партија и само је питање времена када ће то објавити. Чланица Коалиције ДОС била је и Асоцијација слободних и независних синдиката, чији је председник био министар рада у Ђинђићевој влади и који је основао Лабуристичку странку, која није остварила никакав утицај у Србији.

21) О мондијалистичкој концепцији решавања српског националног питања види: Јован Базић, *Српско питање*, ЈП „Службени лист СЦГ“, Институт за политичке студије, Београд, 2003, стр. 311-344

кументе или врше њихове ревизије, уз изузетак Српске радикалне странке која је донела свој нови Програм тек 2009 и који заправо представља њен дотадашњи Програм из 1996. (уз мање измене, али релевантне за Космет). Општа карактеристика новоусвојених страначких програма је нестанак радикалних решења, позивање на Резолуцију 1244 Савета безбедности ОУН, у почетку више инсистирање на суверенитету и интегритету Србије сходно Резолуцији, а како је време одмицало, све више на заштити права српског народа на Космету и његове културне, првенствено верске, заштите²²⁾. У свом изборном „Програму за бољи живот“ ДС износи ставове који садрже „само најопштија одређења, без залажења у детаље, те избегава изношење било какве идеје или плана који би могли да буду критиковани од стране западних земаља“²³⁾ ДСС се, међутим, у новом партијском Програму из 2007, који је и данас формално важећи, одређује за формулу и Косово и ЕУ, уз јасно истацање да је „Покрајина Косово и Метохија, која се привремено налази под управом Уједињених нација, интегрални и неотуђиви део наше земље“, уз позивање на Повељу ОУН, међународно право и захтев за „пуну примену Резолуције 1244“²⁴⁾. И социјалисти задржавају „тврду позицију“ у погледу решавања питања на Космету и, од свих политичких партија, су најдоследнији: они се и даље залажу за аутономију Косова и Метохије у оквиру Србије (за разлику од ДС, ДСС и СПО које су се својевремено залагале за њено укидање), за поштовање Резолуције 1244 и Повеље ОУН, али и у својој Програмској декларацији из 2006. упозоравају да су „против да се статус Републике Србије, у процесу интеграција ЕУ или било које друге међународне институције, условљава пристанком на самосталност Космета“²⁵⁾. Жестоко критикујући међународну заједницу и УН администрацију због чијег је толерисања „константног терора, прогона преосталих Срба, Црногораца и другог неалбанског становништва, спречавањем повратка избеглих и расељених,

22) *Програм за бољи живот*, Демократска странка, Београд, 2007, стр. 14. Доступно на: http://www.ds.org.rs/dokumenti/program_ds_za_bolji_zivot_2007.pdf [приступљено 2. августа 2012]

23) Урош Шуваковић, „Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2009, стр. 403-404

24) *Програм ДСС*, Демократска странка Србије, Београд, 2007, стр. 8. Доступно на: <http://dss3.orion.rs/wp-content/uploads/downloads/2011/02/04-Program-%E2%80%93-Demo-kratske-stranke-Srbije.pdf> [приступљено 2. августа 2012]

25) *Програмска декларација Седмог Конгреса СПС*, Социјалистичка партија Србије, Београд, 2007, стр. 40

Космет постао етнички најчистија територија у Европи²⁶⁾, СПС наглашава да све одлуке у вези са Косметом мора доносити Народна скупштина и, по потреби, „затражити да оне буду проверене на референдуму од стране грађана“²⁷⁾

Карактеристично за овај период је да на српској политичкој сцени настају политичке странке које се, мање-више отворено, залажу за независност Космета. До 2008. то је ЛДП, а након проглашења тзв. „независности Косова“ и СПО доноси нови програмски акт којим то прихвата као *fait accompli*. Програм ЛДП „Другачија Србија“, из 2007. године, јесте први програмски документ неке партије у Србији, наравно уз изузетак албанских сепаратистичких партија које илегално делују на самом Космету, којим се она отворено и недвосмислено залаже за независност Косова²⁸⁾. Г17+ има нејасан и противречан став: сматра да је решење српског националног питања ситуација када је „Србија-европска држава“, указујући у свом Програму из 2004. како је то у интересу и националних мањина, наводећи појединачно све мањине изузев оне највеће – албанске²⁹⁾, из чега можемо да закључимо како Косово и Метохија, према њиховој визији, нису део те будуће „европске Србије“. С друге стране, у истом Програму, ова странка се залаже за „историјски споразум између српског и албанског народа на Косову“, за наставак преговара са косовским Албанцима на основу принципа „стандарди пре статуса“, „уз стриктно поштовање Резолуције 1244“³⁰⁾.

Година 2008. је важна због чињенице да су 14. фебруара привремене институције из Приштине прогласиле тзв. „независност Косова“. Од тада се српска партијска сцена налази у *индепандистичкој фази*. Истог дана одлуку о проглашењу тзв. „независности“ својом одлуком је поништила Влада Републике Србије, а на хитно сазваној седници одлуку Владе Србије је потврдила и Народна Скупштина Републике Србије³¹⁾. Ванредни избори изазвани

26) Исто, стр. 39

27) Исто, стр. 40

28) *Другачија Србија*, Либерално-демократска партија, Београд, 2007, стр. 9. Доступно на <http://www.ldp.rs/upload/documents/drugacija%20srbiya.pdf> [приступљено 2. августа 2012]

29) *Програм Г17+*, Г17+, Београд, 2004, стр. 11. Доступно на <http://www.g17plus.rs/v2/images/stories/dokumenti/program-g17-plus.pdf> [приступљено 2. августа 2012]

30) Исто, стр. 12.

31) За потврђивање Одлуке Владе Републике Србије о поништавању одлуке привремених косовских институција о проглашењу тзв. „независности“ Космета гласала су 225 од

Коштуничиним енергичним одбијањем да добровољно прихвати мисију ЕУЛЕКС на Космету, спроведени у духу инсистирања ДС-а на евроинтеграцијама и бољем животу и залагања ДСС-а за очување територије Србије³²⁾, довели су до формирања нове скупштинске већине, коју су сачињавали ДС, Г17+ и СПС. Иако је нова Влада јасно декларисала да неће признати независност Косова и Метохије, политика коју је она водила, као и председник Тадић, чија је политичка моћ заснивана не толико на уставним овлашћењима шефа државе колико на чињеници да је истовремено и лидер водеће партије, процес „исклизнућа“ Косова и Метохије из састава Србије је окарактерисао читав четворогодишњи мандат ове владе. Постала је очита чињеница да Влада даје предност евроинтеграцијама над заштитом територије Србије, те да је то она „шаргарепа“ којом је западне владе уцењују у погледу признавања независности Космета.

Већ 2008. још једна партија јавно обзнањује своје прихватање квазидржавности Косова. То је СПО Вука Драшковића, која у свом програмском документу „Језгро десне Србије“ констаује како је „Косово као независна држава рана на државном телу Србије“. Као „лек“ за видање те ране СПО сматра да је „да Европска Унија принуђена да Косово европеизује, али и да европеизује Србију и цео регион“³³⁾. И СПО, сасвим јасно, даје предност евроинтеграцијама над очувањем суверенитета Србије. У 2008. години долази и до раскола у до тада највећој опозиционој партији, Српској радикалној странци. Два најближа сарадника Војислава Шешеља, Томислав Николић и Александар Вучић, формирају засебан посланички клуб у народној скупштини, а потом и нову партију – Српску напредну странку (СНС), која у наредном четворогодишњем периоду јача из дана у дан на рачун српских радикала. У првом програмском документу „Десет принципа деловања СНС“ из 2008.³⁴⁾ ова партија себе дефинише државотворно – као „политичку организацију посвећену очувању целovitости државне територије Републике Србије“. Слично ставовима социјалиста из њихове

присутних 234 народних посланика.

- 32) Види Зоран Стојиљковић, *Партијски систем Србије*, II измењено и допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 463-464
- 33) *Језгро десне Србије*, Српски покрет обнове, Београд, 2008, стр. 8. Доступно на: http://spons.rs/ckfinder/userfiles/files/jezgrodesnesrbije_web.pdf [приступљено 2. августа 2012]
- 34) *Десет принципа деловања СНС*, Српска напредна странка, Београд, 2008. Доступно на: <http://www.sns.org.rs/%D1%81%D1%80/2010-06-05-00-10-55.html> [приступљено 3. августа 2012]

Програмске декларације усвојене две године раније, и напредњаци истичу да опредељење Србије за улазак у ЕУ „не треба да буде спорно, али Србија у Европу може да уђе само као целовита држава, са Косовом и Метохијом као својим саставним делом“³⁵⁾. И Српска радикална странка, у 2009. доноси свој нови, уистину стари програм из 1996. који је, практично, претрпео само прилагођавања, и то минимална, времену. Једна од најзначајнијих измена је она која се тиче територијалне организације државе: док се у Програму из 1996. СРС експлицитно изјашњава да ће „инсистирати на укидању аутономних покрајина“, тог става у новом Програму из 2009. – нема. Једноставно, избрисан је³⁶⁾. Као програмски став остало је опредељење да треба задржати округе као административно-управне целине и општине као јединице локалне самоуправе. Дакле, у погледу радикалског става према опстанку покрајина остало је нејасно да ли брисање „инсистирања на њиховом укидању“ значи и промену става СРС у правцу опстанка аутономних покрајина Војводине и Косова и Метохије или просто СРС нема о овом питању став. Склонији смо да закључимо да такав поступак значи саглашавање са постојећом територијалном организацијом Републике Србије, са две аутономне покрајине, али уз избегавање признања и давања образложења зашто је ова странка тако дуго, и анахроно, истрајавала на том свом ставу. Коначно, и социјалисти 2010. и званично усвајају нови Програм СПС³⁷⁾. Они углавном понављају раније усвојене ставове у погледу поштовања међународног права, Повеље ОУН и спровођења резолуције 1244. Као услов да се уопште приступи решавању проблема Косова социјалисти захтевају да се омогући повратак свим расељеним лицима, да им се врати имовина или надокнади штета и омогући слободан и миран живот, уз гаранцију личне и имовинске сигурности³⁸⁾. СПС истиче приврженост мирном, политичком решењу, „у интересу свих, на основу међународног права“ и траже учешће ОУН, свих релевантних субјеката међународне заједнице и „посебно ЕУ“³⁹⁾. „Свесни смо да

35) Исто, тачка 5.

36) *Програм СРС*, Српска радикална странка, Београд, 2009. стр 6. Доступно на <http://www.spskaradikalnastranka.org.rs/pdf/misc/20091023-program.pdf> [приступљено 3. августа 2012]

37) *Програм СПС*, Социјалистичка партија Србије, Београд, 2010. Доступно на: <http://sps.org.rs/Dokumenta/PROGRAM%20SPS.pdf> [приступљено 3. августа 2012]

38) Исто, стр. 21

39) Иако неки аутори сматрају овај став као најзначајнији међу ставовима СПС у вези са Косовом и Метохијом (ово закључујемо пошто се на остале у својим анализама не

враћање на пређашње стање не би било одрживо решење. Али ни инсистирање на успостављању нелибералне квазидржаве – тзв. независног Косова, које није у стању да гарантује безбедност, штити слободу и имовину свим становницима, које не процесуира злочине почињене на националној основи, које не омогућава повратак прогнаних, и које нема изгледе на успешан економски развој – није одрживо. Такво стање проблем Косова и Метохије може дугорочно претворити у 'замрзнуту' сукоб⁴⁰⁾. Социјалисти у свом новом Програму сматрају да је за обе стране прихватљиво решење оно које ће „и Србима и Албанцима на Косову и Метохији омогућити суштинску аутономију, и којом ће Србија сачувати територијални интегритет“⁴¹⁾.

ИЗБОРИ У СРБИЈИ 2012. И ПОЛИТИЧКИ СТАВОВИ ЊИХОВИХ УЧЕСНИКА О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Како се из изложеног може видети, политичка сцена у Србији је значајно прекомпонована пред изборе 2012. Заправо избори у Србији одржавају се у значајно другачијим условима него они 2008. Неколико је дејствујућих чинилаца који стварају ту нову ситуацију: а) из рекапитулираног, може се утврдити да су све странке у периоду дужем од две деценије значајно мењале своје политичке ставове у вези са Косовом и Метохијом, неке чак више пута потпуно ревидирајући своје концепције из шовинистичке преко мондијалистичке до квазинационалистичке (нпр. СПО), неке предлажу-

обазире), ми указујемо да је за закључивање у погледу политике СПС према Космету потребно сагледати све програмске ставове ове партије у вези са питањем Космета. Наиме, у погледу односа према проблемима на Космету постоји изразит континуитет у ставовима СПС од њеног настанка закључно са усвајањем њеног новог Програма. Инсистирање СПС на учешћу ОУН у решавању овог проблема није ни мало формалне природе, ако се има у виду да је ЕУ у погледу косметског проблема преузела иницијативу на штету Србије. Такође је аналитички неисправно третирати ставове СПС у вези са Косметом у оквиру „скупа питања који се бави спољном политиком и међународном сарадњом“, пошто их и сам СПС у свом новом Програму из 2010. тако не третира. Такође, и када се врши тзв. „позиционирање“ СПС на партијској сцени Србије (и не само СПС), један од најважнијих критеријума мора да буде однос према државном и националном питању. А ту се, посебно када је реч о Косову и Метохији, СПС значајно разликује од ДС, што је постало јасно и током и након мајских избора 2012. Види Александар Милосављевић, „Нови програм Социјалистичке партије Србије и (ре)дефинисање идеолошке матрице“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2011, стр. 187.

40) Исто

41) Исто

ћи више конкретних планова (ДС) за решење овог проблема, неке од поборника сарадње са међународном заједницом до противника веће улоге ЕУ у решавању косметског питања (ДСС), а у међувремену долази до настанка и нових странака од којих се ЛДП залаже отворено за независност Косова, што СПО прихвата документом „Језгро десне Србије“ тек након унилатералног проглашења тзв. „независности“, и с друге стране, нових партија које се програмски чврсто залажу за останак Космета у саставу Србије, чак се самодефинишући као странке које су и настале „ради очувања целовитости републике Србије“ (СНС). СПС у читавом периоду показује изразиту програмску доследност када се ради о решавању проблема на Косову и Метохији, и у том смислу се може констатовати непостојање дисконтинуитета са периодом док јој се на челу налазио Слободан Милошевић. Радикали најпре одустају од већине дискриминационих мера према албанској националној мањини, да би коначно 2009. одустали и од захтева за укидањем територијалних аутономија у Србији (ДС, ДСС, СПО су давно пре њих то учинили) б) избори 2012. се одржавају нешто више од четири године од једностраног проглашења тзв. „независности Косова“ коју је признало 88 држава у свету⁴²⁾, међу њима и 22 од 27 чланица ЕУ⁴³⁾, в) због насиља које се примењује према Србима на Косову и Метохији, од стране илегалних „власти у Приштини“, али и ЕУЛЕКС-а и КФОР-а, што је посебно ескалирало у лето 2011. када су грађани барикадама бранили север Космета, опредељење грађана Србије за улазак у ЕУ никада није било мање, а против уласка у НАТО никада није било веће. Месечно праћење односа јавног мњења Србије према ЕУ од стране Канцеларије за прикључење ЕУ Владе Републике Србије показују да је број оних који би гласали за моментално прикључење Србије ЕУ пао на свега 46% у септембру 2011⁴⁴⁾. Према истраживању спроведеном 25. децембра 2011-5. јануара 2012. мање од половине пунолетних грађана, 46,5% подржава улазак Србије у ЕУ, док је противљење приступању НАТО-у нарасло

42) Закључно са Брунејем, 25. априла 2012.

43) Од држава-чланица ЕУ, тзв. „независност Косова“ нису признале: Шпанија, Словачка, Кипар, Грчка и Румунија.

44) Канцеларија за европске интеграције Владе Републике Србије, *Презентација истраживања јавног мњења*. Београд, 2012. Доступно на: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanje_javnog_mnjenja/prezentacija_ijn_final_jan2012.pdf [приступљено 4. августа 2012]

на приближно $\frac{3}{4}$, чак 74,8% пунолетних грађана Србије⁴⁵). Ранија истраживања, вршена маја 2009. и 2010. на студентској популацији у Косовској Митровици и Београду, а за студенте је одувек везивамо проевропско расположење, већ су тада показивала да би студенти радије жртвовали улазак у ЕУ, него се одрекли Косова⁴⁶). Извесно је да постоји јасна корелација између опадања еврооптимизма с једне стране и, с друге стране, заоштравања ситуације на Косову, где су се мисије ЕУЛЕКС и КФОР понашале, по оцени тамошњих Срба, „проалбански“ и покушаја да се Србија уцени признавањем тзв. „независности Косова“ у замену за приступ ЕУ. Овакав развој догађаја смо и предвидели⁴⁷). г) Срби са Космета немају никакво поверење у преговарачки тим Србије, који стално чини уступке и постиже двосмислене споразуме зарад добијања статуса кандидата Србије за чланство у ЕУ, што се коначно и постиже 1. марта 2012. Албанци, али и представници ЕУЛЕКС, КФОР и ЕУ, те споразуме тумаче искључиво онако како одговара албанској страни, супротно ономе што преговарачки тим пласира у Србији, а Срби на самом Космету, укључујући и његов север, сваким даном осећају на сопственој кожи погоршање свог статуса (проблеми регистарских таблица⁴⁸), возачких и саобраћајних дозвола, административних прелаза према централној Србији и сл.), при чему ни остали грађани Србије нису „слепи код очију“ (нпр. питање регионалног „представљања Косова“⁴⁹) д) истовремено се одржавају редовни парламен-

45) „Србија децембар 2011 – јануар 2012“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, 2012. Доступно на <http://www.nspm.rs/istrazivanja-javnog-mnjenja/istrazivanje-qsrbiya-decembar-2011q.html> [приступљено 4. августа 2012]

46) Урош Шувакович, „Ескиз етнополитических суждениј сербских студената из Косова“. *Социологическе истраживања СоцИс*, Институт социологических Росийској академији наук, Москва, но. 3/2010, с. 73. Доступно на: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2010-3/Shuvakovich.pdf> [приступљено 4. августа 2012]; Урош Шуваковић, Јасмина Петровић, „Однос према Косову и Метохији и вредновање најважнијих глобалних циљева Србије: компаративна анализа ставова студената Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици и студената Универзитета у Београду“, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, бр. XL/2010, стр. 291-306.

47) Урош Шуваковић, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи миленијум, Београд, 2004, стр. 323.

48) Нпр. Споразум предвиђа да Срби могу да бирају хоће ли користити регистарске таблице са ознакама KS, које издаје УНМИК или RK које издају сецесионистичке власти из Приштине. У пракси, Албанци јужно од Ибра каменују сваки аутомобил са регистарским ознакама KS пошто знају да је он у власништву Србина и да се њиме превозе Срби.

49) Споразумом је предвиђено да се омогућује Косову да учествује на регионалним скуповима, али да буде другачије представљено од држава-учесница одређеног скупа. Решење је пронађено у натпису KOSOVO*, при чему је звезда ознака за фусноту у којој

тарни и превремени председнички избори, ђ) на политичкој сцени Србије главни актери су, од старих политичких партија, СПС, ДС, ДСС и СРС, а од нових, постпетооктобарских, СНС, ЛДП, која је као стожер коалиције „Преокрет“ окупила СПО Вука Драшковића и још неке маргиналне странке и политичке организације⁵⁰) и Г17+ која је окупила око себе широку коалицију локалних и регионалних партија под називом Уједињени региони Србије (УРС), е) међу председничким кандидатима двојица која су се пласирала у други изборни круг су политичари из два периода – Томислав Николић, који је био подпредседник Савезне владе премијера Момира Булатовића и Шешелјев заменик у СРС и Борис Тадић који, иако присутан у ДС од њеног оснивања, своју истинску политичку каријеру започиње тек након што је убијен Зоран Ђинђић када бива изабран најпре за лидера ове партије, а потом два пута и за председника Републике.

Какви су ставови странака и њихових председничких кандидата у вези са решавањем проблема на Косову и Метохији 2012?

Демократска странка излази на парламентарне и председничке изборе са хипотеком да је допустила тзв. „клизацију независности“ Косова у замену за то да Србија добије статус кандидата за чланство у ЕУ, што је било главно изборно обећање ове странке на претходним изборима. Исувише је индикатора који дају аргументацију у прилог оваквој тврдњи: од депеша Викиликса⁵¹), које јасно показују да ДС-у није толико стало до Космета, колико до тога да Тадић победи на изборима 2007. до Нацрта Стратегије развоја Републике Србије до 2020. године⁵²), у којој од помена Косова и Метохије нема ни слово „К“! При том је било замишљено да овакву Стратегију, након јавне расправе, усвоји коалициона влада, али до

треба да буде исписано „Овај назив не прејудуцира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 и мишљењем Међународног суда правде о косовској декларацији независности“. Представници сецесиониста из Приштине, али и њима наклоњени међународни посредници, сматрају да је тај текст довољно познат, па тумаче да је довољно да уз натпис KOSOVO остане само *, а да је непотребно исписивати читаву фусоту.

- 50) Асоцијација слободних и независних синдиката Србије, чији је председник Ранка Савић, подржала је ову коалицију, чиме је потврдила обележја политичке, а не синдикалне организације. Савићева је изабрана и за народног посланика као кандидат ове коалиције.
- 51) Никола Врзић, *Викиликс: тајне београдских депеша*, Фонд „Слободан Јовановић“, Печат, Београд, 2011.
- 52) *Нацрт Стратегије развоја Републике Србије до 2020. године*, Скупштина Демократске странке, Београд, 18. децембра 2010. Доступно на: http://www.ds.org.rs/dokumenti/SRBIA_2020_Strategija_2010-12-18.pdf [приступљено 5. августа 2012]

тога није дошло. Почетком 2012. тадашњи председник Србије и лидер ДС Борис Тадић изашао је са тзв. „Планом у четири тачке“ за Косово и Метохију, који је инкорпориран у „Програм за бољи живот 2012-2016“, изборни манифест са којим је ДС учествовала на мајским изборима 2012. Страначки изборни програм, представља уједно први програмски документ ДС од проглашења независности Космета 2008, а који се изјашњава и о проблемима на Космету. Међутим, уместо да Тадићев план разради, операционализује и конкретизује, он се базира на афирмацији политике која је вођена у последње четири године у односу на косметски проблем и констатује како је Србија „протеклих година водила темељну борбу за очување територијалног интегритета. Косовско питање је веома тешко. Оно је не само национално, већ и економско, безбедносно и демографско питање“, ценећи позитивним то што су „у протеклом периоду успели да ограниче број земаља које су признале једнострану одлуку о независности Косова, предложили дијалог са Приштином који је дао значајне резултате и очували Резолуцију 1244 као кључну одредницу међународног права у свеобухватном решавању питања наше јужне покрајине“⁵³⁾. ДС се опредељују за наставак залагања „за решавање питања имовине Срба и Србије на Косову, као и имовине Српске православне цркве. Инсистираћемо на посебним безбедносним гаранцијама за Србе у енклавама и потпуно новом решењу за север Косова. Србија ће истрајати на путу проналажења историјског компромиса између Срба и Албанаца у оквиру решења у коме неће бити чистог победника или губитника. Залагаћемо се за проналажење практичног решења за Косово које ће бити смештено у будућности, а не у историји“⁵⁴⁾, уз наглашавање како је то „фундаментална разлика“ између њихове и других политика. Важно је уочити да су ови ставови садржани у одељку који носи назив „Очување територијалног интегритета и уравнотежена спољна политика“ и који представља последњу, десету тачку овогодишњег изборног програма ДС.

Демократска странка Србије прави значајан заокрет на мајским изборима 2012. Додуше, она га је у практичној политици најављивала готово од претходних избора 2008, али га је сада потпуно јасно и недвосмислено експлицирала – они се залажу за војну

53) *Програм за бољи живот 2012-2016*, Демократска странка, Београд, 2012, стр. 30. Доступно на http://www.ds.org.rs/dokumenti/program_za_bolji_zivot_2012-2016.pdf [приступљено 5. августа 2012]

54) Исто

и политичку неутралност Србије, односно против уласка Србије у НАТО, али су и против уласка Србије у Европску Унију (ЕУ). Иако формално нису променили свој програм из 2007. у коме се залажу за приступање ЕУ, у изборном програму из 2012. који је објављен као књига др Војислава Коштунице под јасним називом „Зашто Србија а не Европска Унија“, ДСС врши заокрет истичући да се противи учлањењу Србије у ЕУ, образлажући такву одлуку на следећи начин: „Када је 2008. Брисел стао иза противправне одлуке о проглашењу једностране независности Косова и послао своју мисију ЕУЛЕКС на Косово, Брисел је био тај који је прекршио обећање да ће целовита Србија ући у ЕУ. Испоставило се да Брисел има на уму само скраћену Србију као потенцијалног члана ЕУ. Са оваквим искуством које Србија има са ЕУ, најбоље што може да се уради јесте да се промене политика и државни циљ... Исто тако треба јасно рећи да се показало како је управо Косово преломна тачка која одређује будућност Србије. Зашто је Косово преломна тачка? Зато што Косово истовремено показује какав је однос Вашингтона и Брисела према држави Србији, као и какав је однос српског народа према соспственој држави. Да ли Србија може да се прави да не види како јој се отима територија и ко у суштини покушава да то учини? Може ли Србија постати члан заједнице држава која покушава да јој отме територију?“⁵⁵⁾ ДСС у свом изборном програму наглашава да проблем Косова није само проблем територије, већ и рудних богатстава, имовине Србије као државе, али њених протераних грађана, те коначно и питање српске културне баштине и нашег националног идентитета. Ова странка указује да „Србија држи у својим рукама кључеве за решење косовског питања. Најконкретније решење данас је да Србија ни на један начин не буде саучесник у прављењу државе Косово“⁵⁶⁾, уз указивања на то да Србија не може да спречи велике силе у њиховом науму, да исто тако може да утиче на то да Косово никада не постане чланица УН. Због тога се ДСС залаже за замрзавање конфликта, пошто „ако не можемо данас на добар начин да решимо ово питање онда оставимо решење за нека друга, боља времена“⁵⁷⁾. ДСС такође наглашава да је неопходно да Србија „на све начине и свим средствима по-

55) Војислав Коштуница, *Зашто Србија а не Европска Унија*, Фонд „Слободан Јовановић“, Београд, 2012, стр. 23, 24

56) *Исто*, стр. 25

57) *Исто*

маже свој народ и његове институције на Косову и Метохији⁵⁸⁾. У свом изборном програму ДСС даје и веома важан одговор на тезу проалбанских партија које делују у Србији да је „суверенитет над Косовом Србија изгубила 1999“⁵⁹⁾ констатацијом да је „Милошевић како је знао и умео бранио Косово, али он није могао да изгуби оно што није његово“⁶⁰⁾, уз истовремено упућивање критике власти ДС због преговарања са Приштином и уступака који се чине и уз опомену да је главна препрека независности Косова Устав Србије према коме је Космет „саставни и неотуђиви део територије Србије“. Према томе, ДСС изводи закључак да „све што је противустановно потписано и договорено, остаје изван правног поретка који важи и обавезује државу и народ“⁶¹⁾.

Успешно искористивши пререгистрацију политичких партија у Србији, када многе мале локалне и регионалне странке нису успеле да се региструју због захтева да се прикупи чак 10000 потписа бирача⁶²⁾, партија Г17+ је формирала коалицију и изборну листу Уједињени региони Србије (УРС) са којом излази на мајске изборе. Кључна порука ове листе је захтев за регионализацијом Србије. У свом изборном програму они се не изјашњавају у вези са проблемом Косова и Метохије, нити Г17+ одустаје од онога што је записано у њиховом партијском програму, али програмским документом Нацрт Платформе за регионализацију и децентрализацију Србије⁶³⁾ УРС захтева измену Устава Србије и успостављање 7 региона, од којих је један АП Косово и Метохија.

Српска напредна странка је нова партија, којој су мајски избори 2012. били први државни избори (парламентарни и председ-

58) Исто

59) Нпр. ЛДП, *Другачија Србија*, стр. 9

60) Војислав Коштуница, *Зашто Србија а не Европска Унија*, стр. 30

61) Исто, стр. 31

62) Ово је највећи број захтеваних потписа за регистрацију политичке партије у историји постојања српског и југословенског парламентаризма, почев од Закона о удружењима који је донела Краљевина Србија 1881. Изузетак је Закон донет одмах након укидања шестојануарске диктатуре 1931. који је захтевао чак 22680 потписа за оснивање партије, односно по 60 потписа бирача у сваком од 378 срезова колико је у 1931. имала Краљевина Југославија, која је тада бројала око 14 милиона становника. Види: Урош Шуваковић, „Друштвене промене и регулисање положаја политичких партија у Краљевини Србији и прве две југословенске државе“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2010, стр. 317-332.

63) *Нацрт Платформе за регионализацију и децентрализацију Србије*, Уједињени региони Србије, Београд, октобар 2010. Доступно на: <http://www.ujedinjeniregionisrbije.rs/docs/urs-nactr-platfome-za-regionalizaciju-i-decentralizaciju.pdf> [приступљено 7. августа 2012]

нички) на којима је учествовала. Она је, око себе, такође окупила коалицију мањих странака, међу којима је најзначајнија Нова Србија (НС) Велимира Илића. Међутим, политичке одлуке и изборни програм коалиције је СНС-ова „Бела књига: Програмом до промена“⁶⁴). Међу начелима побројаним у овом изборном програму, оно које гласи „Косово и Метохија – део Србије“ налази се на трећем месту. СНС указује на неопходност изналагања трајног и одрживог решења „за проблем који већ вековима постоји између српског и албанског народа на Косову и Метохији“⁶⁵), уз констатацију како увиђа све негативне импликације изостанка оваквог решења не само по међународни положај, већ и по унутрашњи развој Србије, али и мир и безбедност на Балкану, уз опаску да је то резултат вођења „неосмишљене“, „неискрене“ и „непоследне“ политике како међународне заједнице, тако и „свих владајућих гарнитура у Србији“. СНС истиче да „не може и неће да призна независност Косова“⁶⁶), да би, у наставку текста овог поглавља које има две странице чак два пута поновили тезу о потреби „веома непријатних обостраних уступака“⁶⁷), тј. да је „трајно и одрживо решење могуће постићи само уз болне уступке обе стране“⁶⁸). О каквим је уступцима реч, може се наслутити из контекста претходног става да „Неприхватљив је сваки договор који негира чињеницу да је Косово и Метохија српско, бар исто онолико колико је и албанско“⁶⁹). Уз позивање на Резолуцију 1244, општеприхваћене европске вредности, потребу посредовања међународне заједнице и захтевајући признавање права на одрживи повратак расељених у своје домове, напредњаци констатују да је „сваки договор који признаје искључиво реалност на терену створену систематским и континуираним протеривањем и етничким чишћењем српског и другог неалбанског становништва са Косова и Метохије неприхватљив“⁷⁰). СНС се експлицитно залаже за опстанак српских институција на северу Косова, „јер оне представљају једину гаранцију опстанка и за-

64) *Бела књига: Програмом до промена*, Српска напредна странка, Београд, октобар 2011. Доступно на: <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Bela%20knjiga-Programom-do-promena.pdf> [приступљено 7. августа 2012]

65) *Исто*, 38

66) *Исто*

67) *Исто*

68) *Исто*, 39

69) *Исто*, 38

70) *Исто*, 39

штите српског становништва од дискриминације⁷¹⁾. За разлику од ДСС који се залаже за замрзавање конфликта, напредњаци имају супротан став – они „инсистирају на неопходности отпочињања преговора о статусу јужне српске покрајине“ уз истицање потребе претходног постизања консензуса „најважнијих политичких чинилаца у држави шта је оно што представља минимум државних и националних интереса“⁷²⁾И напредњаци, слично СПС-у, помињу референдум као коначан чин одлучивања о овом важном питању, истичући велику улогу националног консензуса Срба у вези са овим проблемом.

СПС на мајске изборе није излазио са неким посебним документом који би садржао изборни програм ове партије која је око себе окупила у изборну коалицију и Партију уједињених пензионера Србије (ПУПС) и Јединствену Србију (ЈС). Они су афирмисали вредности свог програма, инсистирајући у изборима на два кључна елемента политике за коју се залажу: више социјалне правде, укључујући и исправљање транзиционих неправди насталих као последица незаконитости у приватизацији и корупције и залагање за заштиту државних и националних интереса на Косову и Метохији. Међутим, Ивица Дачић је као председнички кандидат социјалиста у више наврата у току председничке кампање изјавио да се противи Плану у четири тачке Бориса Тадића пошто сматра да бисмо се тиме одрекли Косова и заложиио се за његову поделу, уз то да линија разграничења буде северна Косовска Митровица⁷³⁾. Скицу ове идеје је председник социјалиста први пут изнео 15. маја 2011.⁷⁴⁾ и она би се, у одређеној мери, могла ослањати на став из страначког новог програма о немогућности повратка на пређашње стање, али и истовремено о неодрживости тзв. „независности Косова“.

СРС је на мајским изборима доживела потпуни дебакл, изгубивши парламентарни статус.

71) Исто

72) Исто

73) „Дачић за поделу Косова“, *Дневни актер*, Београд, 1. мај 2012. Доступно на: <http://www.akter.co.rs/25-politika/2730-da-i-za-podelu-kosova.html> [приступљено 7. августа 2012]

74) Ивица Дачић, „Подела Косова једино решење“, Б92, Београд, 15. мај 2011. Доступно на: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2011&mm=05&dd=15&nav_category=640&nav_id=512206

[приступљено 8. августа 2012]

Коалиција „Преокрет“ са ЛДП-ом као стожером, је једина која се, у свом истоименом изборном манифесту, противи „слепом везивању за губитничку Резолуцију 1244⁷⁵⁾ која је, да подцртамо, последњи међународно-правни документ који гарантује територијални интегритет и државни суверенитет Републике Србије над Косовом и Метохијом. То је и једини учесник мајских избора 2012. који се залаже за спровођење тзв. Ахтисаријевог плана за Косово⁷⁶⁾. Према томе, ово је једина политичка опција на мајским изборима која се недвосмислено залаже за независност Космета, поготову ако се имају у виду још јаснији ставови стожерне странке – ЛДП-а у њиховом партијском програму „Другачија Србија“. Они то у изборном програму и кажу: „Србија нема контролу над Косовом, нити ће она икад бити могућа...Зато политика Србије не сме да буде једнострана, већ утемељена у реалности која води рачуна о интересима свих људи на Косову⁷⁷⁾“.

РЕЗУЛТАТ МАЈСКИХ ИЗБОРА: ЗНАЧАЈНЕ ПРОМЕНЕ НА ПОЛИТИЧКОЈ СЦЕНИ СРБИЈЕ

Бирачи су на мајским изборима 2012. подржали програм промена. Исказано је неповерење према политици који су водили ДС и њен председнички кандидат, дотадашњи председник Републике Борис Тадић. Грађани су гласали за смену носилаца дотадашње власти, али истовремено и за заокрет у политици Србије.

Избори су донели: новог председника Србије, напредњака Томислава Николића и новог премијера Србије, социјалисту Ивицу Дачића, који предводи широку коалицију сачињену од СНС, НС, СПС, ПУПС, ЈС, УРС и Социјалдемократске партије Србије (СДПС) Расима Љајића, уз изгледну подршку ДСС; губитак парламентарног статуса од стране СРС значи да је у спору Војислава Шешеља и његових дојучерашњих сарадника, већина радикала стала на страну Николића и Вучића, приклонивши се СНС-у, док у програмско-политичком смислу позиције радикала на парламен-

75) *Преокрет*, Коалиција „Преокрет“, Београд, 2012, стр. 4. Доступно на <http://www.ldp.rs/upload/PREOKRET%20JANUAR%202012.pdf> [приступљено 8. августа 2012]

76) *Исто*, стр. 2

77) *Исто*

тарној сцени преузима Коштуничин ДСС; странке које прихватају тзв. „независност Косова“, иако су у коалицији успеле да задрже парламентарни статус, нису успеле да уђу у новоформирану Владу, а однос снага у Народној скупштини не даје им могућност да исходују неке значајније одлуке у правцу остварења таквог њиховог залагања; губитак власти ДС представља најзначајнији политички потрес на постпетооктобарској партијској сцени Србије који, према нашим предвиђањима, тек треба да буде окончан успостављањем нових односа унутар саме Демократске странке. Према томе, може се слободно констатовати да је након мајских избора 2012. дошло до најозбиљнијег прекомпоновања партијске сцене у Србији од 2000.

Јасно је да је однос према проблемима на Косову и Метохији био један од најзначајнијих фактора који су утицали да дође до промене власти. Тачно је да су грађани били незадовољни падом животног стандарда, великом задуженошћу земље, масовном незапосленошћу, бесперспективношћу младе генерације и очајним социјалним положајем старих, транзицијом на штету широких народних слојева, богаћењем уског круга људи блиских власти, чак осионошћу појединаца из власти, али су били и незадовољни, и сваког дана све незадовољнији, државном политиком у односу према Косову и Метохију⁷⁸). По ко зна који пут се показало да онај ко покуша да занемари ово питање у свом политичком програму, губи подршку грађана Србије. Све постпетооктобарске политичке гарнитуре су се, у различитим међуодносима, одржавале на власти уз идеју „И Косово и ЕУ“. Онога тренутка када је превладала идеја да „Европа нема алтернативу“, при чему је и сама европска грађевина у својој најдубљој кризи од настанка, и када је грађанима постало јасно да, с једне стране ЕУ уцењује Србију с признавањем тзв. „независног Косова“ у замену за чланство у овој асоцијацији, а да с друге стране ДС *defacto* тако нешто прихвата, одричући јавно могућност признања уз истовремено допуштање развоја политичког процеса „клизајуће независности“, грађани су одлучили да то зауставе. Како су наши грађани на Косову и Метохији перципирани Тадићев однос према решавању проблема Космета, најбоље

78) Види Љубиша Митровић, „Нова буржоазија и њена елита у друштву периферног капитализма“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2010, стр. 254, 258-260; Радош Смиљковић, „Морално-економска криза буржоаске рестаурације у Србији и одговорност елите моћи“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2011, стр. 125-156

сведочи податак о томе да је на оних 90 бирачких места⁷⁹⁾, на којима је омогућено гласање, у првом изборном кругу Борис Тадић био тек четвртопласирани кандидат, после Николића, Дачића и Коштунице!⁸⁰⁾

Након одржаних избора и стварањем услова за формирање нове коалиционе владе са премијером Дачићем на челу, партије-њене учеснице су прихватиле и „Споразум о заједничким политичким циљевима“. У оквиру првог поглавља „Државна политика“, као прва тачка назначено је „убрзавање процеса европских интеграција“, док је у другој тачци овог првог поглавља, значајно опширнијој од претходне, утврђено да „Србија неће признати независност Косова и Метохије“, те да „Влада Србије жели нормализацију живота свих грађана на територији Косова и Метохије“. Уз, чак два пута, истицање да ће Влада прихватити „резултате дијалога Београда и Приштине које је постигла претходна Влада“, изражава се опредељеност ка подизању формата разговора на „виши политички ниво“, као и спремност „да отпочнемо са овим разговорима одмах, без предуслова, уз поштовање Устава Републике Србије“. Споразумом се истиче опредељеност потписника да „безбедност Срба на Косову и Метохији мора бити осигурана“, да српска културна и црквена баштина мора да буде заштићена, те да ће влада радити на „јачању привреде у српским срединама, али и на повратку прогнанника на своја огњишта“⁸¹⁾.

Избором новог председника Републике и формирањем коалиције у овом саставу, порука грађана Србије је више него јасна, бар када је Косово и Метохија у питању: хоћемо да уђемо у ЕУ, али не по цену одрицања од Косова и Метохије. Највише што можемо да прихватимо јесу политички преговори, али уз учешће не само ЕУ већ и ОУН, и нека врста „праведног решења“ спора. „Решавање питања Косова“ премијер Дачић је у свом експозеу пред народним посланицима означио као један од „кључних циљева ове Владе“⁸²⁾. Изјава председника Николића о томе како он сигурно више ника-

79) У поређењу са 287 бирачких места на Косову и Метохији на којима се гласало на изборима 2008.

80) Републичка изборна комисија, *Извештај о коначним резултатима избора за председника Републике, одржаних 6. маја 2012. (по општинама)*. Доступно на http://www.rik.parliament.gov.rs/cirilica/propisi_frames.htm [приступљено 8. августа 2012]

81) *Споразум о заједничким политичким циљевима*, Београд, 10. јул 2012, стр. 2. Доступно на: <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Sporazum-sns-sps-pups-js-urs-10.07.2012.pdf> [приступљено 8. августа 2012]

82) *Експозе мандатара Ивице Дачића*. Б92, Београд, 30. јули 2012. Доступно на: http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=630723 [приступљено 8. августа 2012]

да неће бити председник у Приштини, али да ни Тачи никада неће бити председник у Косовској Митровици⁸³⁾, речито говори о усклађености идеја новог председника Републике и новог премијера Дачића у ком правцу би требало водити преговоре зарад постизања одрживог решења.

Uros V. Suvakovic

ELECTIONS IN SERBIA 2012 AND ATTITUDES REGARDING KOSOVO AND METOHİJA

Summary

The paper gives the result of the analysis of program-political attitudes of greatest parties – participants in parliamentary and presidential elections in May 2012 regarding the issue of solving the problem at Kosovo and Metohija. The conclusion regarding the evolution of party attitudes referring to Kosovo and Metohija was obtained by applying content analysis method on the latest basic program and electoral-program documents of these parties and, as exception, declarations of their leaders and presidential candidates. Moreover, although the majority of parties and presidential candidates were trying not to make the problems at Kosovo and Metohija the central theme of their political campaign, the research established that just the relation to the solving of problems at Kosovo and Metohija and perception of that relation in the electoral body of Serbia was one of the most important factors that has determined the winner of this year's presidential and parliamentary elections in Serbia.

Key words: presidential and parliamentary elections, Serbia 2012, attitudes of political parties, Kosovo and Metohija, idea on "Kosovo division".

ЛИТЕРАТУРА

- Базић, Јован, *Српско питање*, ЈП Службени лист СЦГ, Институт за политичке студије, Београд, 2003.
- Врзић, Никола, *Викиликс: тајне београдских депеша*, Фонд „Слободан Јовановић“, Печат, Београд, 2011.
- Вукомановић, Дијана, „Србија као `(не)довршена држава` у програмима политичких странака“, у зборнику *Србија – политички и*

83) Томислав Николић, „Никад више председник у Приштини“, *РТС*, Београд, 10. јули 2012. Доступно на: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/1136690/Nikoli%20%87%3A+Nikad+vi%20%25%A1e+predsednik+u+Pri%20%25%A1tini.html> [приступљено 8. августа 2012]

- институционални изазови (ур. и прир. Момчило Суботић, Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Гускова, Јелена, *Историја југословенске кризе (1990-2000)*, књ. 1, ИГАМ, Београд, 2003.
 - Коштуница, Војислав, *Зашто Србија а не Европска Унија*, Фонд „Слободан Јовановић“, Београд, 2012.
 - Милосављевић, Александар, „Нови програм Социјалистичке партије Србије и (ре)дефинисање идеолошке матрице“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2011.
 - Митровић, Љубиша, „Нова буржоазја и њена елита у друштву периферног капитализма“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2010.
 - Николић, Коста, Димитријевић, Бојан Б, Цветковић, Срђан, Гавриловић, Слободан (прир.), *Историја Демократске странке 1989-2009: документи*, Службени гласник, Институт за савремену историју, Београд, 2009.
 - Орловић, Славиша, *Политичке партије и моћ*, Југословенско удружење за политичке науке, Чигоја-штампа, Београд, 2002.
 - Печујлић, Мирослав, Милић, Владимир, *Политичке странке у Југославији*, Стручна књига, Београд, 1990.
 - Смиљковић, Радош, „Морално-економска криза буржоаске рестаурације у Србији и одговорност елите моћи“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2011.
 - Стојиљковић, Зоран, *Партијски систем Србије*, 2. измењено и допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2008.
 - Шуваковић, Урош, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи миленијум, Београд, 2004.
 - Шуваковић, Урош, „VIII седница Централног комитета Савеза комуниста Србије и израстање грађана Србије у активне субјекте политичког процеса“, у зборнику *Осма седница ЦК СКС – 20 година после* (прир. и ур. Урош Шуваковић), Смисао, Слобода, Београд, 2009.
 - Шуваковић, Урош, „Партије у Србији и Косово и Метохија 1990-2000“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009.
 - Шуваковић, Урош, „Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2009.
 - Шуваковић, Урош, „Глобализација насиља: `нови светски поредак` и отимање Косова и Метохије“, у зборнику *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* (гл. и одг. ур. Драги Маликовић), књ. 4 „Социологија и друге друштвене науке“ (ур. Урош Шуваковић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2010.

- Шувакович, Урош, „Ескиз етнополитических суждений сербских студентов из Косово“, *Социологические исследования СоцИс*, Институт социологий Российской академии наук, Москва, но. 3/2010, с. 73. Доступно на: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2010-3/Shuvakovich.pdf> [приступљено 4. августа 2012]
- Шуваковић, Урош, „Друштвене промене и регулисање положаја политичких партија у краљевини Србији и прве две југословенске државе“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2010.
- Шуваковић, Урош, Петровић, Јасмина, „Однос према Косову и Метохији и вредновање најважнијих глобалних циљева Србије: компаративна анализа ставова студената Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици и студената Универзитета у Београду“, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, бр. XL/2010.
- Шуваковић, Урош, „Век сепаратистичког насиља косовских Албанаца над Србима и другим грађанима неалбанске националности (1912-2012)“, у зборнику *Политичко насиље*, (ур. и прир. Драги Маликовић, Урош Шуваковић, Обрад Стевановић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2011.

Документи:

- *Бела књига: Програмом до промена*, Српска напредна странка, Београд, октобар 2011. Доступно на: <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Bela%20knjiga-Programom-do-promena.pdf> [приступљено 7. августа 2012]
- „Дачић за поделу Косова“, *Дневни актер*, Београд, 1. мај 2012. Доступно на: <http://www.akter.co.rs/25-politika/2730-da-i-za-podelu-kosova.html> [приступљено 7. августа 2012]
- *Десет принципа деловања СНС*, Српска напредна странка, Београд, 2008. Доступно на: <http://www.sns.org.rs/%D1%81%D1%80/2010-06-05-00-10-55.html> [приступљено 3. августа 2012]
- *Другачија Србија*, Либерално-демократска партија, Београд, 2007. 9. Доступно на <http://www.ldp.rs/upload/documents/drugacija%20srbija.pdf> [приступљено 2. августа 2012]
- Ивица Дачић, „Подела Косова једино решење“, Б92, Београд, 15. мај 2011. Доступно на: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?uuuu=2011&mm=05&dd=15&nav_category=640&nav_id=512206 [приступљено 8. августа 2012]
- *Експозе мандатара Ивице Дачића*. Б92, Београд, 30. јули 2012. Доступно на: http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=630723 [приступљено 8. августа 2012]
- *Језгро десне Србије*, Српски покрет обнове, Београд, 2008. Доступно на: http://spons.rs/ckfinder/userfiles/files/jezgrodesnesrbije_web.pdf [приступљено 2. августа 2012]

- Канцеларија за европске интеграције Владе Републике Србије, *Презентација истраживања јавног мњења*. Београд, 2012. Доступно на: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/prezentacija_ijm_final_jan2012.pdf [приступљено 4. августа 2012]
- *Нацрт Платформе за регионализацију и децентрализацију Србије*, Уједињени региони Србије, Београд, октобар 2010. Доступно на: <http://www.ujedinjeniregionisrbije.rs/docs/urs-nacrt-platfome-za-regionalizaciju-i-decentralizaciju.pdf> [приступљено 7. августа 2012]
- *Нацрт Стратегије развоја Републике Србије до 2020. године*, Скупштина Демократске странке, Београд, 18. децембра 2010. Доступно на: http://www.ds.org.rs/dokumenti/SRBIJA_2020_Strategija_2010-12-18.pdf [приступљено 5. августа 2012]
- *Преокрет*, Коалиција „Преокрет“, Београд, 2012. Доступно на: <http://www.ldp.rs/upload/PREOKRET%20JANUAR%202012.pdf> [приступљено 8. августа 2012]
- *Програм Г17+*, Г17+, Београд, 2004. Доступно на: <http://www.g17plus.rs/v2/images/stories/dokumenti/program-g17-plus.pdf> [приступљено 2. августа 2012]
- *Програм ДСС*, Демократска странка Србије, Београд, 2007. Доступно на: <http://dss3.orion.rs/wp-content/uploads/downloads/2011/02/04-Program-%E2%80%93Demokratske-stranke-Srbije.pdf> [приступљено 2. августа 2012]
- *Програм СПС*, Социјалистичка партија Србије, Београд, 2010. Доступно на: <http://sps.org.rs/Dokumenta/PROGRAM%20SPS.pdf> [приступљено 3. августа 2012]
- „Програм Српске радикалне странке“, *Велика Србија*, Београд, бр. 401, јул 1997, специјално издање
- *Програм СРС*, Српска радикална странка, Београд, 2009. Доступно на: <http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/pdf/misc/20091023-program.pdf> [приступљено 3. августа 2012]
- *Програм и Статут Демократске странке Србије*, Демократска странка Србије, Београд, 2003.
- *Програм за бољи живот*, Демократска странка, Београд, 2007. Доступно на: http://www.ds.org.rs/dokumenti/program_ds_za_bolji_zivot_2007.pdf [приступљено 2. августа 2012]
- *Програм за бољи живот 2012-2016*, Демократска странка, Београд, 2012. Доступно на http://www.ds.org.rs/dokumenti/program_za_bolji_zivot_2012-2016.pdf [приступљено 5. августа 2012]
- *Програм за демократску Србију*, Демократска опозиција Србије (ДОС), Београд, 2000. Доступно на: <http://www.vojvodina.com/prilozi/g17.html> [приступљено 8. августа 2012]
- „Програм СПО“, *Српска реч*, 1. јун 1990, стр. 36-37 [забрањен број]

- *Програмска платформа Српске радикалне странке*, Централна отаџбинска управа СРС, Београд, 1991.
- *Програмска декларација Седмог Конгреса СПС*, Социјалистичка партија Србије, Београд, 2007.
- Републичка изборна комисија, *Извештај о коначним резултатима избора за председника Републике, одржаних 6. маја 2012. (по општинама)*. Доступно на: http://www.rik.parlament.gov.rs/cirilica/pro-risi_frames.htm [приступљено 8. августа 2012]
- *Споразум о заједничким политичким циљевима*, Београд, 10. јул 2012, стр. 2. Доступно на: <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Sporazum-sns-sps-rups-js-urs-10.07.2012.pdf> [приступљено 8. августа 2012]
- „Србија децембар 2011 – јануар 2012“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, 2012. Доступно на <http://www.nspm.rs/istrazivanje-javnog-mnjenja/istrazivanje-qsrbiya-decembar-2011q.html> [приступљено 4. августа 2012]
- Томислав Николић, „Никад више председник у Приштини“, *РТС*, Београд, 10. јули 2012. Доступно на: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/1136690/Nikoli%C4%87%3A+Nikad+vi%C5%A1e+predsednik+u+Pri%C5%A1tini.html> [приступљено 8. августа 2012]
- Устав Републике Србије“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 1/28. септембар 1990.
- Централни комитет Савеза комуниста Србије, *Савез комуниста Србије за мир, слободу, равноправност, демократију и просперитет Косова*, ЦК СКС, Београд, 15. фебруар 1990.

Resume

Electors in Serbia supported the program for changes at the elections in May 2012. The policy conducted by Democratic Party (DS) and its presidential candidate Boris Tadic was discredited. The citizens voted for the change of authorities, but simultaneously for a turnover in Serbian policy.

The elections resulted in: the new president of Serbia, member of Progressive Party Tomislav Nikolic and the new prime minister of Serbia, the socialist Ivica Dacic, who is the leader of a broad coalition comprising of Serbian Progressive Party (SNS), New Serbia (NS), Socialist Party of Serbia (SPS), Party of United Pensioners of Serbia (PUPS), United Serbia (JS), United Regions of Serbia (URS) and Social Democratic Party of Serbia (SDPS), with support of Democratic Party of Serbia (DSS) in prospect; loss of parliamentary status of Serbian Radical Party (SRS) means that regarding the dispute between Vojislav Seselj and his former cooperators, most of the radicals ha-

ve taken side of Nikolic and Vucic, deferring to SNS, while in program-political sense Kostunica's DSS takes over the position of radicals in the parliamentary scene; DS's loss of power represents the most important political shock in Serbian party scene after the fifth October, which will be, as we predict, finished only with establishment of the new relations within Democratic Party itself.

It is clear that the attitude regarding the problems at Kosovo and Metohija was one of the most important factors that influenced the change of power. It is true that citizens were dissatisfied with drop of living standard, great indebtedness of the country, mass unemployment, absence of perspective for young generation and desperate social position of the old, with transition performed to disadvantage of wide masses, with acquisition of narrow circle of people familiar with authorities, even arrogance of individuals in power; but they were also dissatisfied, and more and more dissatisfied every day, with state policy regarding Kosovo and Metohija. It appeared again that those who neglected this issue in their political program lost the support of Serbian citizens. All political sets after the fifth October managed, in different interrelations, to stay in power with the idea "Both Kosovo and the EU". At the moment when the idea that "the Europe has no alternative" has prevailed, while the European structure itself is in the deepest crises since the establishment, and when it became clear to the citizens that on one hand the EU blackmails Serbia with recognition of so-called "independent Kosovo" in exchange for membership in this association, and that on the other hand DS de facto accepts that, negating in public the possibility of recognition simultaneously allowing development of the "sliding independence" political process, the citizens decided to stop this. With election of the new president of the Republic and formation of the coalition in this composition, the message of the citizens is more than clear, at least regarding the issue of Kosovo and Metohija: we want to join the EU, but not at the price of rejecting Kosovo and Metohija. The most that we can accept are political negotiations, but with participation of not only the EU but also the UN, and some kind of "justified solution" for the dispute. The statement of the president Nikolic that he surely will never be the president in Prishtina, but neither will Hashim Tachi be the president in Kosovska Mitrovica, vividly illustrates the harmonization of the ideas of the new president of the Republic and

the new Prime Minister Dacic in which direction should go negotiations for acquiring a sustainable solution.

Овај рад је примљен 17. јула 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 28. септембра 2012. године.